

BRUCE DICKINSON

Autobiograafia

Inglise keelest tõlkinud Olavi Teppan

Originaali tiitel:
Bruce Dickinson
What Does This Button Do?
An Autobiography
HarperCollinsPublishers 2017

Toimetanud Terje Tammearu

© Bruce Dickinson 2017
Tõlge eesti keelde © Olavi Teppan ja Tänapäev, 2018

ISBN 978-9949-85-351-9
www.tnp.ee

Trükitud OÜ Greif trükikojas

Paddyle, Austinile, Griffinile ja Kiale.

Kui igavik veab alt, olete teie ikka olemas.

Eessõna

Olime juba kaks tundi Murmanski kohal tiirelnud, aga venelased ei andnud maandumisluba.

„*Landing permission denied,*” teatas „Star Treki” Mr Chekovi originaalaktsendiga hää.

Ma ei tea, kas see lennujuht oli Iron Maideni fänn, aga ta poleks mind uskunud nagunii. Rokkstaar lennufirma piloodina haltuurat tegemas – võimatu! Eddiet polnud mul ka pardal kaasas ja see polnud üldsegi Ed Force One. See oli kalastusretk.

Astraeus Airlinesi Boeing 757, kus oli kakssada tühja istekohta ja mina kui teine piloot. Gatwickist Murmanskisse oli teel ainult kakskümmend reisijat: hulk mehi nimega John Smith, isiklik ihukaitse, kõik hambuni relvastatud. Mitte et lord Heseltine seda vajanuks. Ta oskas päris hästi ka ise võitlusnuia käsitseda, kui tarvis läks. Veel oli seal Daily Telegraphi endine toimetaja Max Hastings. Tema oli ka pardal. Mõtlesin, et ei tea, kas Nõukogude lennujuht oli mõnda tema juhtkirja lugenud. Ilmselt mitte.

„Missuguseid kalu Murmanskis püütakse?” küsisin ühelt John Smithilt.

„Erilisi,” vastas too tuima näoga.

„Suuri?” pakkusin.

„Väga suuri,” lõpetas ta jutu ja väljus kokpitist.

Murmansk oli Nõukogude lennuväe põhjaringkonna keskus. Lord Heseltine oli endine kaitseminister ja mida Max

Mida see rupp teeb?

Hastings maailma relvajõudude kohta ei teadnud, see ei väärinud üldse trükimusta.

Maailm meie all oli salajane ja varjatud, madala pilvevati taha peitunud. Läbirääkimisteks oli minu käsutuses raadio ja vana Nokia mobiiltelefon. Uskumatul kombel sain ootetsoonis iga ringiga umbes pool aega levis olla ja saata sõnumi meie lennufirmasse, kust Briti saatkonna kaudu Moskvaga ühendust võeti. Ei mingit satelliitsidet, GPS-i, iPad-i ega WiFi-t.

Nagu ütleb James Bond Q-le „Skyfalli” alguses: „Relv ja raadio. Pole just jõulud.”

Olles kaks tundi nii füüsiliselt kui ka ülekantud tähenduses ringiratast tiirutanud, muutusid mängureeglid: „Kui te ära ei lähe, siis me tulistame.”

Kui me ümber pöörasime ja Soome Ivalo poole suundusime, mõtlesin, et ühel päeval peaksin sellest raamatu kirjutama.

Sündinud '58

Sündmused, mille kuhjumine loob isiksuse, mõjutavad üksteist kummalisel ja ettearvamatul moel. Ma olin esimene laps ja kuni viienda eluaastani kasvasid mind vanavanemad. Perekondade jõujoontest arusaamine võtab üksjagu aega ja mul läks üsna pikalt, enne kui kohale jõudis. Minu kasvatus, nagu ma aru sain, oli segu süütundest, ühepoolsest armastusest ja armukadedusest ning eelkõige kohusetundest ja vajadusest anda endast parim. Praegu ma mõistan, et siirast kiindumust selle taga suurt ei olnud, kuid üksikasjades oldi piisavalt tähelepanelikud. Asjaolusid arvesse võttes oleks mul võinud ka palju hullemini minna.

Minu ema oli noor naine, kes abiellus viimasel hetkel ühe endast veidi vanema sõduriga. Mehe nimi oli Bruce. Minu emapoolne vanaisa oli määratud nende kuramaaži üle järelevalvet teostama, kuid tollel ei jätkunud piisavalt vaimset ega kõlblist kriitikameelt, et olla oma ülesannete kõrgusel. Ma kahtlustan, et sisimas elas ta noortele armunutele kaasa. Sama ei saa öelda mu vanaema kohta, kelle ainsat last ähvardas röövida mingi pätt, kes polnud isegi Põhja-Inglismaalt, vaid pannud putku Norfolkis tasandikelt ja kajakalaiguliselt tühermaalt. Ida-Inglismaa: sood, rabad ja padurad – sajandeid allumatu, anarhistliku, kangekaelse kerjuse kodupaik merevee alt vaevaga välja kraabitud nigelal maal.

Ema oli nääpsuke, töötas kingapoes ja sai stipendiumi Kuninglikku balletikooli, kuid tema ema ei lubanud tal

Mida see rupp teeb?

Londonisse minna. Saamata täita oma unistust, haaras ta kohe järgmisest ettesattunud unistusest, ja koos sellega tulid minna. Vaatasin tihti tema pilti, kus ta seisab varvastel, arvatavasti umbes 14-aastane. Tundus võimatu, et see on minu ema – haldjalik, naiivset rõõmu kiirgav pisike staar. See pilt kaminasimsil kehastas kõike, mis võinuks olla. Nüüd oli ta tantsimisest võõrdunud, jäänud olid ainult kohustused – ja vahetevahel mõni džinn toonikuga.

Mu vanemad olid nii noored, et mul on võimatu öelda, mida mina oleksin teinud, kui meie rollid oleksid olnud ära vahetatud. Elu seisnes enese harimises ja töölisklassist kaugemale püüdlemises, kuid samas mitmesugustel töökohtadel töötamises. Patt on see, kui sa piisavalt ei pinguta.

Mu isa oli enamasti väga tõsise ellusuhtumisega ja pingutas kõvasti. Tema pärines kuuelapselisest perest, ta ema oli talutüdruk, kes müüdi kaheteistkümneaastaselt teenijaks, ning isa kohalik ehitusmees, mootorrattur ja Great Yarmouthi jalgpallimeeskonna kapten. Mu isa suurim kirg olid masinad ning mehhanismide, ajaldite, skeemide ja jooniste maailm. Ta armastas autosid ja armastas neid juhtida, ning leidis, et kiirusepiiranguid, turvavööid ja joobes juhtimist puudutavad eeskirjad tema kohta ei käi. Olles juhiloast ilma jäänud, astus ta vabatahtlikult sõjaväkke. Vabatahtlikele maksti rohkem kui värvatuile ja sõjaväelased ei teinud sellest numbrit, kes nende džiipe juhtis.

Juhiluba (sõjaväeline) ennistati jalamaid ning tema inseneri-
anne ja kuldsed käed viisid selleni, et ta hakkas koostama maailmalõpuplaane. Külma sõja aegses Düsseldorfis vedas ta oma laua taga kaardile hoolikalt ringe, kirjeldamaks eesootava tuumasõja apokalüpsist. Ülejäänud aja veetis ta viskit juues, arvatavasti uputades tulpimust ja lootusetust. Kuuludes veel armee ridadesse, niitis see turske Norfolkis ujumistšempion – seda koguni liblikstiilis – mu orvulaadse baleriinist ema jalust.

Vanaema Lily jaoks kehastasin mina kui ta ainsa tütre

Sündinud '58

röövinud mehe soovimatu järglane sisuliselt Saatana sigidikku, kuid vanaisa Austinile olin ma samahästi kui poja eest, keda tal endal kunagi ei sündinud. Minu esimestel eluaastatel olid nemad mu tegelikud vanemad. Mis aga muidu esimestesse eluaastatesse puutub, siis need möödusid päris meeldivalt. Oli pikki jalutuskäike metsas, küülikuurge, tasandike lummavaid talviseid päikeseloojanguid ja purpurpunase taeva all sätendavat härmatist.

Minu pärisvanemad rändasid ja töötasid järjepanu erinevates ööklubides, esinedes oma koertega – puudlid, võimlemisrõngad ja trikood. Mine võta kinni, mis seal täpsemalt toimus.

Manton Crescenti maja number 52 oli valget värvi. See oli tavaline tellistest tööliklassi paarismaja. Manton Colliery oli sügav söekaevandus ja seal töötas mu vanaisa.

Vanaisa oli olnud kaevur juba alates kolmeteistkümnendast eluaastast. Ta ei oleks tohtinud siis veel ametlikult seal töötada, aga valetas kavalasti ja jultunult nii oma vanuse kui ka pikkuse kohta, mida talle oli antud sama vähe kui mulle. Et hiilida mööda eeskirjast, mis ütles, et oled „šahti laskumiseks piisavalt pikk, kui vööle kinnitatud latern ei lohise nõöripidi maas”, tegi ta nõörile lihtsalt paar sõlme peale. Ta oleks peaaegu sõtta läinud, aga ei jõudnud aiaväravast kaugemale. Ta kuulus vabatahtlikuna reservväkke, aga kuna kaevandus oli prioriteetne töökoht, siis teda ei värvatud.

Nii ta siis seisis seal, munder seljas, ja vaatas, kuidas tema salk Prantsusmaale lahingusse marssis. See oli üks neist „Tagasi tulevikku”-hetkedest, mil aiaväravat avades ja sõpradega sõtta minnes oleksid paljud asjad jäänud olemata, mina kaasa arvatud. Mu vanaema seisis vankumatult ukselävel, käed puusas. „Kui sa lähed, kurat, siis mina sind siin ei oota,” ütles ta. Vanaisa ei läinud. Suurem osa tema väesalgast ei tulnud kunagi tagasi.

Kuna vanaisa oli kaevur, saime omavalitsuselt elamispinna ja tasuta sütt ning ahjus söetule ülestegemise kunst muutis mind juba maast madalast püroomaaniks. Meil polnud telefoni,

Mida see rupp teeb?

külmkappi, keskkütet, autot ega sisekäimlat. Me laenasime teistelt külmikut ning meil oli väike röske ja külm sahver, millest ma hoidusin nagu katkust. Toidutegemiseks oli kahe rauaga elektripliit ja söeahi, kuigi elektrit peeti luksuseks, millest tuli iga hinna eest hoiduda. Meil oli ka tolmuimeja ja minu lemmikriistapuu, kalander – kaks rulli, mis pressisid pestud riieid vee välja. See masin käis hiigelsuure vändaga ning linad, särgid ja püksid muudkui kukkusid rullide vahelt ämbrisse.

Minu jaoks oli kaasaskantav plastmassvann, vanaisa kasutas kaevanduse pesuruumi. Aeg-ajalt tuli ta ka kõrtsist, lehkas õlle ja sibula järele ning heitis siis minu kõrvale voodisse, kus hakkas valjusti norskama. Läbi paberõhukeste kardinate kumavas kuupaistes nägin siniseid arme, mis tema selga ehtisid: mälestused maa-alusest elust.

Meil oli kuur, kus klopsiti ja taoti puutükke – mille jaoks, sellest pole mul õrna aimugi, aga see oli hea koht, kuhu end ära peita. Sellest sai kosmoserakett või kindlus või allveelaev. Kaks vana magamisvagunit meie väikeses hoovis olid purjeka eest ja ma käisin nendega tihtipeale betooni vahel pragudes elavaid haisid püüdmas. Meil oli ka aiamaa ja lühikest aega mõned krüsanteemid, mis kärssasid ühel piduõhtul ära, kui ilutulestikurakett ula peale lendas.

Loomi meil ei olnud, välja arvatud kuldkala nimega Peter, kes elas kahtlaselt kaua.

Aga üks asi, mis meil tõepoolest oli ... televiisor. Selle televiisori olemasolu seadistas ümber kogu mu varase lapsepõlve. Läbi ekraani – läbimõõt seitse kuni kaheksa tolli, mustvalge ja teraline – tuli lai maailm koju kätte. See töötas lampidega ja soojenes mitu minutit ning pärast väljalülitamist jäi ekraanile pikaks ajaks aeglaselt kustuv täpp, millest kujunes vaatamisväärsus omaette. Meil käis külalisi seda uudistamas – mitte lihtsalt vaatamas vaid lausa kätega paitamas – niisugust salapära õhkus sellest. Esiküljel olid mõistatuslikud nupud ja

Sündinud '58

skaalad, mis liikusid nagu vägev seifilukk, et valida välja üks kahest kättesaadavast kanalist.

Välismaailm, see tähendab kõik, mis jäi Worksopi linnast väljapoole, jõudis siia peamiselt kuulujuttudega – või läbi Daily Mirrori. Ajalehti kasutati alati tulehakatuseks ja mina nägin uudiseid tavaliselt kaks päeva hiljem, vahetult enne nende põrgukatlasse saatmist. Kui Juri Gagarin esimese inimesena kosmosesse lendas, siis ma mäletan, et vahtisin tema pilti ja mõtlesin: „Kuidas me ometi sellise asja ära põletame?” Voltisin lehe kokku ja hoidsin alles.

Kui kuulujuttudest või vanast ajalehest ei piisanud, siis võis välismaailm nõuda ka telefonikõnet. Suur punane telefoniputka oli terve asumi köha, nohu, gripi, muhkkatku ja kõikvõimalike muude nakkuste levituskeskus. Tipptunnil oli selle taga alati järjekord ning aparaadil tuli valida põrgulikult palju nuppe ja numbreid, et üldse kuhugi helistada saaks, kusjuures pikemateks kõnedeks pidid mündid suure pangega kaasas olema.

See oli nagu Twitteri äärmiselt ebamugav versioon, kus sõnade arv oli rahaliselt piiratud ja ülejäänud 20 järjekorras seisjat jõllitasid sind kättemaksuhimuliselt, et saaks ka suitsust ja süljest läbi imbunud mikrofoni rääkida ning juukserasva ja higikelmega kaetud bakeliidist kuuldetoru vastu kõrva suruda.

Worksopis kehtisid teatud käitumisreeglid ja kirjutamata seadused, mida tuli järgida, kuigi tänaval oli etikett vägagi vaba. Kuritegevust esines vähe ja liiklust polnud praktiliselt üldse. Mõlemad mu vanavanemad käisid igal pool jalgsi või sõitsid bussiga. Nad olid maast madalast harjunud viis või kümme miili üle põllu tööle kõmpima – ja mina niisamuti.

Kogu linnajagu oli pidevalt vahetuste kaupa tööl. Kui ülemise korruse kardinad olid päevaajal akna ees, tähendas see: „Kõndige kikivarvul – söekaevur magab.” Kardinad elutoa akna ette tõmmatud: „Minge ruttu mööda – surnu on vaatamiseks välja pandud.” See tontlik komme oli üsna populaarne,

Mida see nupp teeb?

kui mu vanaema uskuda. Mina istusin seepeale meie elutoas – pidevas külmas ja haudvaikuses, keset messingist rakmekau-nistusi ja küünlajalgu, mis vajasis pidevalt poleerimist – ning kujutlesin, kuskohas surnukeha võiks lebada.

Õhtu hakul atmosfäär muutus ja majast sai ehtne Gary Larsoni koomiks. Puust klapptoolide abil tehti sellest *pop-up* juuksurialong, kus tunnistati ainult sinist värvi ja mesi-puusoenguid. Jämedate põlvedega naised istusid aeglaselt aurates soojuslampide all, kilekotid peas, sel ajal kui mu vanaema praadis, lokitas ja tootis võigast märgade juuste ja poešampooni lõhna.

Minu päästekomitee oli onu John. Tema mängib üsna olulist rolli selles, millist nuppu ma järgmiseks vajutan.

Esiteks ei olnud ta minu onu. Ta oli mu ristiisa, mu vanaisa parim sõber, kes teenis kuninglikes õhujõududes ja oli sõjas käinud. Lahtise peaga töölisnoor imeti Trenchardi õpipoisina laienevasse lennuväkke, kus nõuti tervet rodu defitsiitseid tehnoloogilisi oskusi. Malta piiramise ajal elektriinsenerina töötanud õhuväeseersant John Booker elas üle mõningad sõja kõige kibedamad pommitamised, kui Hitler oli otsustanud saare iga hinna eest puruks tampida.

Mul on alles tema medalid ja väeteenistuse-aegne piibel, milles on anoteeritud värsid, et kirjeldamatult süngatel aega-del tuge pakkuda. On ka pildid, millest ühel on ta täisvarus-tuses hiilimas öisele õhuoperatsioonile, kuigi maapealse tugi-meeskonna liikmena polnud selleks mitte mingisugust vaja-dust – lihtsalt põnevusest.

Kui ma tema põlvel istusin, kostitas ta mind lennukijuttu-dega, ning ma sain katsuda tema hõbetatud Spitfire' õppemu-delit ja neljamootorilist Liberatorit, mille pleksiklaasist propeller oli sulatatud allatulistatud Spitfire' omast, samuti ühe purukspommitatud Malta klubi lõhkisest piljardilauast pärit rohelist viltpolstrit selle puidust sokli all. Ta rääkis lennukitest, Briti inseneriteaduse ajaloost, reaktiivmootoritest, Vulcani

Sündinud '58

pommitajatest, merelahingutest ja katselenduritest. Sellest innustust saanud, istusin tundide kaupa laua taga ja ehitasin mudellennukeid nagu nii mõnigi minu põlvkonna poiss ning kleepisin neile muudkui vesikaid peale – hiljem läksin kleep-sudele üle, sest nii paistis palju ägedam. Ime küll, kuidas mu plastmasspiloodid üldse lahingu üle elasid, võttes arvesse, et nende kered olid üleni liimiga koos ja lennuki kuppel näpu-jälgedest läbipaistmatu. Worksopi mudelipood, kus ma oma plastmassist eskadrilli ehitasin, oli hämmastaval kombel ikka veel alles, kui ma seal vanaema matuste ajal viimati käisin.

Kuna onu John oli tehnikahuviline sell, siis oli ta endale ehitanud Mõhne veehoidla mõõtu tiigi, mis oli kavalalt kanalavõrguga ümbritsetud ja täis punaseid kuldkalakesi; lisaks sõitis ta üsna uhke Ford Consuliga, mis oli muidugi mõista laitmatus korras. Just selle autoga viidi mind kuuekümnendate alguses esimest korda õhu-*show*'d vaatama, kui tervis ja turvalisus olid veel argpükside jaoks ning mõistet „mürasummutus” polnud sõnaraamatutes olemaski.

Vulcani mürisevad reaktiivlennukid panid katused väri-sema, rulludes vertikaalselt oma deltatiibadega, samal ajal kui English Electric Lightning püüdurhävitava – ülehelikiirusel tulevärk, millel inimene kaksiratsa seljas istus – tuiskas alas-pidi mööda, nii et sabaots peaaegu maandumisrada kraapis. Võimas värk.

Onu John tutvustas mulle masinate ja mehhanismide maailma, aga samapalju kütkestasid mind auruvedurid, mis endiselt läbi Worksopi jaama rühkisid. Praegusaegne jalakäi-jate sild ja jaam on püsinud minu lapsepõlvest saati praktiliselt muutumatuna. Ma vannun, et needsamad lauad, millel ma poisi-kesena seisin, on praegugi olemas. Suitsu-, auru- ja tahmapilved, mis mind ümbritsesid, segunesid bituumeni tõrvase hingusega ja panid mu ninasõõrmed kipitama. Hiljaaegu jalutasin taas jaamani ja tagasi. Tundus kole pikk maa, ehkki lapsena ei olnud see justkui midagi. Lõhn on aga endistviisi alles.